LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTUI
GITANUI NAUSĖDAI
Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijai

Kopija: Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministrui

PAREIŠKĖJAS:
Grant Arthur Gochin
10900 Winnetka Avenue
Chatsworth, CA 91311, JAV
El. paštas: ggochin@gmail.com
Tel. +1 818-625-6513
Lietuvos Respublikos pilietis

PRAŠYMAS DĖL ANTANO BALTŪSIO-ŽVEJO VALSTYBĖS APDOVANOJIMŲ IR PO MIRTIES SUTEIKTO PULKININKO LAIPSNIO PERŽIŪROS

2026 m. rugsėjo 27 d.

Gerbiamas Respublikos Prezidente,

Prašau peržiūrėti Antanui Baltūsiui-Žvejui (g. 1915 m. balandžio 8 d. Gulbiniškiuose, Pilviškių vls., m. 1948 m. vasario 1 d.) suteiktus Lietuvos valstybės apdovanojimus ir 2002 m. spalio 31 d. dekretu Nr. 1965 jam po mirties suteiktą pulkininko laipsnį, įvertinti prie šio prašymo pateikiamą dokumentinę medžiagą ir priimti motyvuotą sprendimą dėl kiekvieno iš jų.

Šis prašymas sąmoningai neteigia kaip nustatyto fakto, kad A. Baltūsis-Žvejys šiuo metu yra konkretaus valstybės ordino kavalierius. Prašau Prezidento kanceliarijos ir Ordinų kanclerio šį faktą nustatyti pagal oficialius registrus. Jei valstybės apdovanojimų jo vardu nėra, prašau tai aiškiai patvirtinti; jei yra, prašau juos įvertinti pagal taikytinas Valstybės apdovanojimų įstatymo nuostatas.

I. PRAŠYMO TEISINIS PAGRINDAS

Lietuvos Respublikos valstybės apdovanojimų įstatymo 18 straipsnio 1 dalis nustato:

„Jeigu apdovanotųjų veika žemina apdovanotojo vardą, Respublikos Prezidentas gali išbraukti šiuos asmenis iš ordinų kavalierių ar medaliais, kitais pasižymėjimo ženklais apdovanotųjų sąrašo.“

Įstatymo 6 straipsnio 4 dalis nustato, kad asmenys, apdovanoti iki šio įstatymo įsigaliojimo, turi tokias pačias teises kaip ir apdovanotieji pagal šį įstatymą. Įstatymo 8 straipsnio 4 dalies 7 punktas nustato, kad Lietuvos valstybės ordinų kancleris tvarko apdovanotųjų sąrašus ir kitus su apdovanojimais susijusius dokumentus. Įstatymo 9 straipsnio 3 dalis nustato, kad Valstybės apdovanojimų taryba svarsto ir kitus su apdovanojimais susijusius klausimus ir savo išvadas teikia Respublikos Prezidentui.

Jeigu Lietuvos valstybės ordinų kancleris patvirtina, kad A. Baltūsis-Žvejys yra įrašytas į Vyčio Kryžiaus ordino kavalierių sąrašą ir kad šis apdovanojimas pagal galiojančią teisinę klasifikaciją patenka į Įstatymo 30 straipsnio taikymo sritį, prašau šį straipsnį taikyti kartu su 18 straipsnio 1 dalimi.

Pulkininko laipsnis nėra valstybės apdovanojimas Valstybės apdovanojimų įstatymo prasme, ir šiam klausimui Valstybės apdovanojimų įstatymo 18 straipsnio netaikau. Pagal Konstitucijos 84 straipsnio 15 punktą Respublikos Prezidentas suteikia aukščiausius karinius laipsnius, o pagal Konstitucijos 85 straipsnį tokius dekretus kontrasignuoja atitinkamas ministras. Pagal Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymą pulkininko laipsnį suteikia Respublikos Prezidentas krašto apsaugos ministro teikimu. Šio įstatymo 56 straipsnyje numatyta, kad pulkininko, jūrų kapitono, generolo ar admirolo laipsnį tam tikrais kario atleidimo iš tarnybos atvejais gali atimti Respublikos Prezidentas. Tačiau ši norma suformuluota tarnybą einančio ar iš jos atleidžiamo kario atžvilgiu, todėl jos taikymas po mirties suteiktam laipsniui nėra aiškus. Prašau motyvuotai nurodyti, ar 56 straipsnis laikytinas taikytinu arba išsamiu šiuo atveju ir, jeigu ne, kokiu kitu teisiniu pagrindu gali būti pakeistas ar panaikintas 2002 m. dekretu Nr. 1965 po mirties suteiktas pulkininko laipsnis; jei kompetencija priklauso kitai institucijai, prašau atitinkamą prašymo dalį persiųsti pagal kompetenciją. Pažymiu, kad tas pats dekretas Nr. 1965 jau buvo keistas 2007 m. sausio 5 d. dekretu Nr. 1K-849.

Šiuo prašymu nekeliu klausimo dėl A. Baltūsio-Žvejo baudžiamosios atsakomybės ir neprašau Respublikos Prezidento atlikti teismo funkcijos. Klausimas siauresnis: ar dokumentais patvirtinta A. Baltūsio-Žvejo tarnyba 1942–1943 m. yra suderinama su tuo, kad Lietuvos valstybė ir toliau jį oficialiai pagerbia valstybės apdovanojimais ir Respublikos Prezidento po mirties suteiktu pulkininko laipsniu.

II. APDOVANOJIMAI IR PAGERBIMO AKTAI, KURIEMS PRAŠOMA TAIKYTI PERŽIŪRĄ

1. Pulkininko laipsnis (po mirties), suteiktas Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus 2002 m. spalio 31 d. dekretu Nr. 1965 krašto apsaugos ministro Lino Linkevičiaus teikimu. Tuo pačiu dekretu pulkininko laipsniai suteikti Vincui Kauliniui-Miškiniui ir Juozui Krikštaponiui (Krištaponiui).

2. Vyčio Kryžiaus ordinas, jeigu jis įrašytas A. Baltūsio-Žvejo vardu. Visuotinė lietuvių enciklopedija nurodo, kad A. Baltūsis-Žvejys buvo apdovanotas visų trijų laipsnių Laisvės kovos kryžiais ir kad 1997 m. Seimo įstatymu tokiais kryžiais apdovanotiems partizanams suteikiami atitinkamo laipsnio Vyčio Kryžiaus ordinai. A. Baltūsiui-Žvejui skirto dekreto man nustatyti nepavyko.

3. Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medalis ar kitas apdovanojimas, kurį skiria ne Respublikos Prezidentas, jeigu jis suteiktas. Šį medalį skiria krašto apsaugos ministras. Prašau nurodyti tokio apdovanojimo dabartinį teisinį statusą ir kompetentingą subjektą; jei kompetencija priklauso kitai institucijai, prašau atitinkamą prašymo dalį persiųsti pagal kompetenciją ir apie tai mane informuoti.

4. Visi kiti valstybės apdovanojimai, kuriuos Respublikos Prezidento kanceliarijos registrai sieja su A. Baltūsiu-Žveju.

Prašau Lietuvos valstybės ordinų kanclerio pagal oficialius registrus nustatyti visus A. Baltūsiui-Žvejui suteiktus valstybės apdovanojimus, jų suteikimo datas ir aktus, dabartinį teisinį pavadinimą ir įrašo apdovanotųjų sąraše būklę. Jeigu Prezidento kanceliarijos ar kitame oficialiame valstybės apdovanojimų registre A. Baltūsio-Žvejo vardu nėra įregistruota jokių Lietuvos valstybės apdovanojimų, prašau tai aiškiai patvirtinti raštu. Jeigu jis nėra įrašytas į Vyčio Kryžiaus ordino kavalierių sąrašą, prašau tai aiškiai patvirtinti atskirai. Prašymas tuomet lieka taikytinas 1 punkte nurodytam laipsniui ir visiems nustatytiems apdovanojimams.

III. DOKUMENTAIS PATVIRTINTA TARNYBA 1942–1943 M.

1. 1942 m. A. Baltūsis tarnavo vėliau 252-uoju pavadintame lietuvių policijos batalione, kuris buvo formuojamas Kaune nuo 1942 m. gegužės. Istorikas Andriejus Stoliarovas, remdamasis Lietuvos archyvų dokumentais, nurodo, kad 1942 m. gegužės 20 d.–birželio 20 d. jaunesnysis leitenantas Antanas Baltūsis su 36 kariais vykdė specialias užduotis Alytaus apskrityje prieš partizanus ir žydus, o po to lietuvių apsaugos dalinių ryšių karininkas paskelbė jam ir kitiems padėką už drąsų ir sumanų pavestų užduočių vykdymą („Daugiau informuokime Tėvynę. Kauno apygarda“, Karys, 1942, Nr. 38 (1147), p. 7).

2. Tuo pačiu metu kiti to paties dalinio būriai Jonavos ir Valkininkų apylinkėse sugavo ir nužudė besislapstančius žydus. 1942 m. spalio mėn. bataliono būrys Vilniuje saugojo žydus jų šaudymo metu; grįžus bataliono vadas mjr. Bronius Bajeričius prašė vokiečių ryšių karininko daugiau neskirti batalionui tokių nusikalstamų užduočių. Batalionas liko vokiečių tarnyboje.

3. Vokiečių tvarkos policijos vado Lietuvoje 1943 m. kovo 19 d. įsakymu A. Baltūsiui suteiktas policijos leitenanto laipsnis. Maždaug nuo 1943 m. balandžio mėn. jis vadovavo bataliono 3-iajai kuopai. Tai patvirtina ir paties Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (toliau – Centras) 2017 m. monografija (A. Bubnys, Lietuvių policijos batalionai 1941–1945 m., p. 155).

4. Nuo 1943 m. vasario pabaigos batalionas saugojo Maidaneko koncentracijos stovyklą. Centro monografijoje nurodoma, kad bataliono kariai kasdien budėjo sargybos bokštuose, patruliavo palei spygliuotą vielą, konvojavo kalinius į darbus ir lydėjo transportus iš Liublino į stovyklą; 1943 m. vienas bataliono būrys į Maidaneką nuvarė 5000–6000 žydų koloną (p. 157–158). Rūtos Trimonienės parengtoje biografijoje, paskelbtoje Centro interneto svetainėje, pripažįstama, kad A. Baltūsis, eidamas būrio ir kuopos vado pareigas, privalėjo rūpintis savo pavaldinių skirstymu įvairioms sargybų tarnyboms.

5. Bataliono narių parodymuose aprašoma sargybų rotacija, apėmusi sargybą prie krematoriumų ir dujų kamerų. A. Stoliarovas, taikydamas šiems sovietinių tardymų šaltiniams būtiną kritiką, daro išvadą, kad bataliono kariai saugojo dujų kameras ir krematoriumus tiesioginio naikinimo metu.

6. Istorikas Mindaugas Pocius Centro žurnale Genocidas ir rezistencija (2022, Nr. 1(51), p. 32 ir 128 išnaša) nurodė, kad yra archyvinių duomenų, bylojančių apie A. Baltūsio dalyvavimą Holokauste (vadovavo apsaugos kuopai Maidaneko koncentracijos stovykloje), remdamasis LYA, f. K-1, ap. 58, b. 22380/3, l. 10–11, ir padarė išvadą, kad tokie atvejai liudija sistemines valstybės istorijos politikos klaidas, kurias reikės atitaisyti.

IV. KO ŠIS PRAŠYMAS NETEIGIA

Neteigiu, kad A. Baltūsis asmeniškai ką nors nužudė. Neteigiu, kad jis ar jo kuopa dalyvavo 1943 m. lapkričio 3 d. žudynėse Maidaneke. Šis prašymas nesiremia teiginiais apie A. Baltūsio veiklą Pilviškiuose 1941 m.; esami duomenys apie tą laikotarpį yra nepakankami.

Nekvestionuoju A. Baltūsio-Žvejo vaidmens pokario pasipriešinime ir jo žūties 1948 m. Valstybės apdovanojimo ar laipsnio peržiūra nereiškia jo biografijos ištrynimo. Klausimas yra tas, ar valstybė gali ir toliau jį pagerbti, žinodama dokumentais patvirtintą jo tarnybą 1942–1943 m.

V. TEISMO NUOSPRENDŽIO NEBUVIMAS NĖRA REABILITACIJA

A. Baltūsis-Žvejys niekada nebuvo teistas ir negalėjo būti teisiamas po mirties. Tai nereiškia, kad jo tarnyba buvo ištirta ir pripažinta nepriekaištinga. Valstybės apdovanojimų atžvilgiu Įstatymo 18 straipsnio 1 dalies kriterijus nėra baudžiamoji atsakomybė; jis yra tai, ar apdovanotojo veika žemina apdovanotojo vardą. Pulkininko laipsnio klausimas sprendžiamas pagal atskirą karinių laipsnių teisinį reguliavimą.

Palyginimui: Jungtinių Amerikos Valstijų teisingumo departamentas 2002 m. rugsėjo 5 d., likus 36 dienoms iki dekreto Nr. 1965, kreipėsi į teismą dėl Ildefonso Bučmio, tarnavusio ginkluotu sargybiniu Maidaneke 1942 m. gruodžio–1943 m. lapkričio mėn., pilietybės panaikinimo. 2005 m. byla baigėsi susitarimu, kuriuo jis neteko JAV pilietybės.

VI. VALSTYBĖ APIE ŠIUOS DUOMENIS ŽINOJO

1. 2012 m. liepos 25 d. Centras raštu informavo Lietuvos žydų bendruomenę, kad yra archyvinių duomenų apie J. Krikštaponio ir A. Baltūsio dalyvavimą Holokauste (M. Pocius, min. veik., p. 24).

2. 2015 m. sausio 11 d. LRT laidoje „Savaitė“ tuometinė Centro generalinė direktorė Teresė Birutė Burauskaitė pripažino, kad tuo metu, kai buvo pripažįstami statusai, karininkų veikla nacių okupacijos metais nebuvo tiriama.

3. M. Pocius nurodo, kad nei Vyriausybė, nei Prezidentūra, suteikdamos apdovanojimus ir laipsnius šiems vadams, neturėjo visos informacijos ir pasitikėjo Centro teikimu, nors Centras nebuvo atlikęs išsamaus jų biografijų tyrimo (min. veik., p. 24).

4. 2016 m. Seimo Pirmininkė raštu prašė Respublikos Prezidentės ir krašto apsaugos ministro apsvarstyti J. Krikštaponio – kito to paties dekreto Nr. 1965 adresato – pulkininko laipsnio pagrįstumą. Pasak M. Pociaus, atsakymo nebuvo gauta (min. veik., p. 27).

5. 2014 m. Centras pats, remdamasis Pasipriešinimo 1940–1990 metų okupacijoms dalyvių teisinio statuso įstatymo 6 straipsnio 2 dalies 1 punktu, prašė Generalinės prokuratūros kreiptis į teismą dėl J. Krikštaponiui 1997 m. pripažinto kario savanorio statuso panaikinimo. Dėl A. Baltūsio-Žvejo analogiško Centro kreipimosi ar viešai paskelbto statuso peržiūros sprendimo man nepavyko rasti.

2015 m. balandžio mėn., praėjus keliems mėnesiams po T. B. Burauskaitės interviu ir jau po 2012 m. Centro rašto apie archyvinius duomenis, Centras oficialioje atmintinų datų skiltyje pagerbė A. Baltūsį-Žvejį kaip partizanų pulkininką ir Tauro apygardos vadą. 2025 m. balandžio 8 d., praėjus trejiems metams po to, kai paties Centro žurnale buvo paskelbta M. Pociaus išvada apie archyvinius duomenis, rodančius A. Baltūsio dalyvavimą Holokauste, Centras vėl jį paminėjo tik kaip Tauro apygardos vadą.

Kario savanorio statuso klausimu tą pačią dieną atskirai kreipiausi į Centrą pagal Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijos darbo reglamento 22 punktą (Priedas 9). Šis prašymas skirtas tik Respublikos Prezidento kompetencijai priklausantiems klausimams.

VII. KONKRETŪS PRAŠYMAI

1. Užregistruoti šį prašymą kaip formalų prašymą dėl A. Baltūsio-Žvejo valstybės apdovanojimų ir pulkininko laipsnio peržiūros.

2. Pavesti Lietuvos valstybės ordinų kancleriui oficialiai nustatyti visus A. Baltūsiui-Žvejui registruotus Lietuvos valstybės apdovanojimus, jų suteikimo aktus, dabartinę teisinę klasifikaciją ir registrinį statusą, taip pat aiškiai patvirtinti, ar jis yra įrašytas į Vyčio Kryžiaus ordino kavalierių sąrašą. Jeigu jo vardu neįregistruota jokių valstybės apdovanojimų, prašau tai aiškiai patvirtinti raštu.

3. Prezidento kanceliarijai, prireikus kartu su Krašto apsaugos ministerija, pateikti 2002 m. spalio 31 d. dekreto Nr. 1965 ir jo pakeitimų (įskaitant 2007 m. sausio 5 d. dekretą Nr. 1K-849) kopijas, pulkininko laipsnio dabartinį teisinį statusą bei nurodyti kompetentingą subjektą ir procedūrą jo pakeitimui ar panaikinimui.

4. Jeigu Ordinų kancleris patvirtina, kad A. Baltūsis-Žvejys yra įrašytas bent į vieną Lietuvos valstybės apdovanojimu apdovanotų asmenų sąrašą, pateikti valstybės apdovanojimų dalį Valstybės apdovanojimų tarybai pagal Įstatymo 9 straipsnio 3 dalį kartu su prie šio prašymo pridedama pirmine medžiaga, o ne vien ankstesnėmis valstybės institucijų išvadomis.

5. Tokiu atveju, vadovaujantis Įstatymo 18 straipsnio 1 dalimi, išbraukti A. Baltūsį-Žvejį iš visų valstybės ordinų kavalierių ir medaliais bei kitais pasižymėjimo ženklais apdovanotųjų sąrašų, kuriuose jis įrašytas.

6. Dėl pulkininko laipsnio – motyvuotai nurodyti, ar taikytinas Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 56 straipsnis ar kitas teisinis pagrindas, prireikus prašymo dalį persiųsti krašto apsaugos ministrui, ir priimti sprendimą dėl dekreto Nr. 1965 pakeitimo, kiek jis susijęs su A. Baltūsiu-Žveju.

7. Jeigu kurio nors apdovanojimo ar laipsnio atžvilgiu būtų nuspręsta prašymo netenkinti, dėl kiekvieno jų atskirai nurodyti konkretų teisinį pagrindą ir, jei kompetencija priklauso kitai institucijai, ją nurodyti.

8. Pateikti informaciją apie po 1990 m. priimtus Respublikos Prezidento sprendimus, kuriais taikyta Valstybės apdovanojimų įstatymo 18 straipsnio 1 dalis arba 30 straipsnis, taip pat sprendimus ar praktiką, kuriais taikytas Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 56 straipsnis pulkininko ar aukštesniam laipsniui, ir informaciją, ar kada nors buvo

keistas ar panaikintas po mirties suteiktas karinis laipsnis, kiek tai galima pateikti neatskleidžiant teisės aktų saugomų asmens duomenų.

9. Pateikti informaciją, ar Prezidento kanceliarija anksčiau yra gavusi prašymų dėl A. Baltūsio-Žvejo apdovanojimų ar laipsnio peržiūros, ir jų išnagrinėjimo rezultatus.

10. Informuoti mane apie prašymo registracijos numerį, jo perdavimą Ordinų kancleriui, Valstybės apdovanojimų tarybai ar kitai institucijai ir priimtą galutinį sprendimą.

VIII. PRIEDAI

Priedas 1. G. A. Gochin, „Lithuania Made a Majdanek Company Commander a Colonel. Its Genocide Centre Called the Gas-Chamber Evidence ‘Tales’“, 2026 m. rugsėjo 27 d. – konsoliduota įrodymų apžvalga su šaltinių nuorodomis.

Priedas 2. A. Stoliarovas, „Lietuvių pagalbinės policijos (apsaugos) 252-asis (Kauno) batalionas“, Kauno istorijos metraštis, 2008, t. 9, p. 283–295.

Priedas 3. M. Pocius, „Juozas Krikštaponis (Krištaponis) – dalyvavimo Holokauste klausimas ir istorinio atminimo problema“, Genocidas ir rezistencija, 2022, Nr. 1(51), p. 7–38.

Priedas 4. A. Bubnys, Lietuvių policijos batalionai 1941–1945 m., Vilnius: LGGRTC, 2017, p. 155–160, 187–188 (ištraukos).

Priedas 5. R. Trimonienė, „Antanas Baltūsis-Žvejys 1915 04 08–1948 02 01“, LGGRTC.

Priedas 6. LRT laidos „Savaitė“ 2015 m. sausio 11 d. interviu su T. B. Burauskaite (nuoroda ir ištrauka).

Priedas 7. Centro atmintinų datų skiltys, 2015 m. balandžio ir 2025 m. balandžio 8 d. (išsaugotos kopijos).

Priedas 8. JAV teisingumo departamento 2002 m. rugsėjo 5 d. pranešimas ir Specialiųjų tyrimų skyriaus ataskaitos ištrauka dėl I. Bučmio.

Priedas 9. Kopija: 2026 m. rugsėjo 27 d. prašymas Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centrui peržiūrėti A. Baltūsiui-Žvejui pripažintą kario savanorio statusą.

IX. BAIGIAMOJI PASTABA

Prašau ne perrašyti A. Baltūsio-Žvejo biografiją, o atsakyti į siaurą valstybės garbės klausimą. Lietuva gali pripažinti jo pokario kovą ir kartu konstatuoti, kad vokiečių policijos karininko, 1942 m. vadovavusio užduotims prieš žydus ir 1943 m. vadovavusio Maidaneko sargybos kuopai, tarnyba yra nesuderinama su tęstiniu valstybės apdovanojimo ir Respublikos Prezidento po mirties suteikto pulkininko laipsnio statusu.

Pagarbiai,

Grant Arthur Gochin
Lietuvos Respublikos pilietis

ggochin@gmail.com
+1 818-625-6513

Grant Gochin

27 Sep 2026